

SZEMLE

GOSZTONYI PÉTER:
A BUDAPESTI CSATA 1944—45-BEN

Peter **Gostony**: Der Kampf um Budapest 1944—45. — Wehrwissenschaftliche Rundschau, 1963. 10. sz. 575—585., 11. sz. 654—672., 12. sz. 729—739., 1964. 1. sz. 46—61., 2. sz. 92—105., 3. sz. 181—190. p.

A magyar származású szerző cikksorozata Budapest 20 év előtti esztelen és tragikus erődharcát ismerteti nagyon gazdag forrásanyag felhasználásával. A források legnagyobb részét a harcokban részt vett magasabb parancsnokok emlékiratai, a nyugatnémet állami levéltárban talált harctéri naplók, az egykori fasiszta lapok és haditudósítások. Ezt az anyagot összeveti a semleges országok forrásanyagával (svájci haditudósítások stb.) és a szovjet hadtörténetírók e kérdésre vonatkozó irodalmával s a Magyarországon megjelent könyvekkel és cikkekkel is. — A forrásanyagot személyes megkérdezésekkel egészítette ki. A budapesti és magyarországi harcok német magasabb parancsnokai ugyanis legnagyobb részét ma is életben vannak és nyilatkozataikkal igyekeznek utólag igazolni — ha politikailag nem is lehet — legalább katonai szempontból a harcok szükségességét és a végrehajtott hadműveletek helyességét. Legfeljebb a Wehrmacht legfőbb vezetőit vagy csak magát Hitlert hibáztatják. A Nyugaton élő magyar tábornokok hasonlóképpen nyilatkoznak azzal a különbséggel, hogy a német vezetés hibáira is felhívják a figyelmet.

A cikk végkövetkeztetésében felteszi a kérdést, szükséges volt-e a magyar fővárost feláldozni, nem lehetett-e megtakarítani a második Sztálingrád szenvedéseit.

A szerző egyértelmű feleletet nem ad saját kérdésére, bár hivatkozik Rómára, melyet nyílt várossá nyilvánítottak és onnan a fasiszta csapatokat kivonták, s Bécsre, melyet 7 nap alatt feladtak.

Hitler — írja Gosztonyi — a magyar főváros kíméletlen feláldozásával kétségkívül elérte, hogy az erőd 51 napos ostroma idején nem kevesebb, mint 20 szovjet hadosztályt, több nehézfegyverzetű magasabb köteleket és közel 1000 repülőgépet vont oda és kötött le, ezzel megakadályozva a Vörös Hadseereg előnyomulását Ausztria felé. Malinovszkij marsall hasonló szívóssággal harcolt Budapest felszabadításáért. Gosztonyi szerint, ahogy Pfeffer von Wildenbruch SS tábornok, a budapesti erőd parancsnoka nem kímélte a hidakat, műemlékeket Budapesten, úgy nem volt meg a lehetősége erre Malinovszkij marsall katonáinak sem.

Ennek a párhuzamnak a helyességén ma már vitatkozunk is fölösleges, ezek ellenére a cikksorozat alapos és értékes munka.

A cikk érdeme főleg a harchelyzet pontos ismertetése, a magasabb parancsnokok elhatározásainak és a végrehajtott hadműveleteknek világos elemzése és a hibák leszűrésére való törekvés, egyes véleményünkkel ellentétes nézetek ellenére is.

Az általános politikai kép megfestése is jószándékú. Nem részletezi, de utal a nyilasok rémuralmát megelőző időszak politikai eseményeire és már a bevezetőben céloz arra, hogy a zavarosagyú Szálasi a Horthy-rendszer hibái nélkül nem kerülhetett volna hatalomra. A „nemzetvezető” a fasizmus végvonaglásának meghosszabbítása érdekében az egész magyar népet és vele együtt a fővárost is áldozatul dobta, saját maga pedig behunyta szemét csöcselék-pártja gaztettei fölött, hogy Magyarország nyugati csücskében hétkötetes életművét megírhasssa.

Kiemeli a cikkíró, hogy a magyar nép undora napról napra nőtt a német fasisztákkal szemben, de nem volt olyan erő, mely képes lett volna szervezett ellenállásra, különösen katonai téren. A függetlenségi front által vezetett katonai ellenállást sem készítették elő megfelelően, az emberek passzív közönyével szemben a fasizmus teljes gépezetét mozgósította.

A főváros felszabadításáért folyó hadműveletet a szerző a következő fejezetekben ismerteti:

1. *Támadás Budapest kapujáig:* A mindkét részről nagy veszteséggel járó, de szovjet győzelemmel folytatódó debreceni páncélos csaták után Malinovszkij marsall, a 2. Ukrán Front főparancsnoka a szovjet hadászati elvek alapján nem hagyta az ellenséget lélegzetvételnyi pihenéshez sem. Támadási frontjának felére csökkentése után, gazdag tartalékokkal felfrisítve folytathatta előnyomulását a 3. és 4. Ukrán Front sike-

res támogatása mellett. A Friessner vezérezredes által vezetett magyarországi német Déli hadseregcsoport kötelékei ezzel elmentésben szeptember óta felváltás nélkül harcoltak, a gyalogság felmorzsolódott, hiányzott a páncélelhárítás, de a páncélos hadosztályok harcokosi állománya is a minimálisra csökkent. A németek égető gyalogság hiánya ellenére ki kellett vonni a védelemből az elcsigázott és harcolni nem akaró 3. magyar hadsereg gyalogos kötelékeinek töredékeit, mivel az éppen rajtuk keresztül történt betörés után a front megingott és Budapest elfoglalása küszöbön állónak látszott. Ezt a Breith-féle III. páncélos hadtest átmenetileg meg tudta akadályozni.

Gosztonyi Péter ennél a résznél kiemeli Tolbuhin marsall 3. Ukrán Frontjának és Tito partizánjainak sikeres jugoszláviai hadműveletét. A 3. Ukrán Front Weichs vezértábornagy balkáni „F” hadseregcsoportját kettévágta és nagy részben felszámolta, Malinovszkijnak igen nagy segítséget nyújtva.

Friessnert idézve hangsúlyozza, hogy a harc egyenlőtlen volt. 100—200 fős német zászlóaljok, 4—5 harcokcsival rendelkező páncélos hadosztályok álltak szemben a túlerőben levő szovjet hadosztályokkal, mert a Wehrmacht főparancsnoksága, Hitler és Göring tervei szerint minden tartalékot az ardennes-i offenzívához csoportosított át, így minden operatív tervről le kellett mondani.

2. *A 3. Ukrán Front áttörése a Dunán:* A megfogyatkozott magyar hadosztályok a Dunavonal védelmében teljes létszámuknak megfelelő védelmi körleteket kaptak. 5 és fél névleges hadosztály, kiképzetlen emberekkel 200 km széles arcvonalat védett. Sarohin altábornagyra a szovjet 57. lövészhadereg parancsnokára hivatkozva állapítja meg Gosztonyi, hogy bár kevés volt a harcokosi és a rohamlőveg a szovjet oldalon, de a folyón való átkelés gazdag tapasztalataival rendelkezve s nagy légiflotta támogatással, Mohácsnál sikeresen áttörtek a Dunán és Pécs elfoglalása után mélyen benyomultak a Dunántúlra. A 4. gárdahadsereg (Zaharov hads. tbk.) pedig északra Budapest irányába támadott.

3. *Budapest körülvétele:* A magyar csapatok felbomlása és a Duna, valamint a Balaton közti területen levő kisszámú német erő tette lehetővé, hogy a szovjet hadsereg 20 hadosztállyal törjön északra és a Margit-védővonalat menetből kísérelje meg áttörni. Az állások műszakilag gyengék és kiépítetlenek voltak, víz alatt álltak és kiképzett védőőrségük nem volt.

Mialatt az 57. lövészhadereg északnyugat, a 4. gárdahad-

sereg észak irányába nyert tért, Malinovszkij 2. Ukrán Frontja az ipolysági reteszállás megsemmisítése után Vácot foglalta el s egyidejűleg a szlovák határ felé tört.

Ercsinél sikerült a 2. és 3. Ukrán Frontnak felvenni az összeköttetést, a Duna víztükre alatt kiépített pontonhídon át. Hitler Budapest körülzárásának megakadályozására déli irányú ellentámadást tervezett „Spätlese” fedőnévvel, ezt azonban a sáros, esős idő miatt el kellett halasztani. Ehelyett elhamarkodott és a harcászati szabályzatoknak ellentmondó intézkedést hoztak a Börzsöny hegységben támadt újabb veszélyes helyzet felmentésére. A páncélgránátosokat megfosztották páncélosaiktól és alighogy ez megtörtént, Tolbuhin csapatai december 20-án áttörték a Margit-állást.

A szovjeteknek sikerült kimélyíteni a támadást és december 25-én a bécsi út átvágásával bezárult a gyűrű Budapest körül.

Hitler megrögzötten ragaszkodott — Guderian emlékiratai szerint — Budapest „felszabadításához”, melynek politikai jelentőséget tulajdonított, utolsó csatlósát „nem akarta cserben hagyni”.

4. *A budapesti helyzet:* Korabeli újságok és naplók alapján jellemzi Gosztonyi.

A kormány és a főbb nyilas vezetők a veszély láttán — amíg lehetett — menekültek, „evakuálva” a többi kincs közt a Nemzeti Bank 9 milliárd aranypengőjét.

Ebben a fejezetben veti fel Gosztonyi a budapesti védők számbeli erejére vonatkozó ellentétes véleményeket. A szovjet források 180—200 ezer emberre, a német szerzők 40 ezer főre becsülik a védők létszámát. Von Wildenbruch SS tábornok, az erőd parancsnoka szerint csak 30 000 fő volt a német és 7000 fő a magyar csapatok létszáma. A cikkíró valószínűsítve 70 000 főt állapít meg az I. magyar hadtest rádiótávíratára hivatkozva.

5. *Felmentési törekvések:* Budapest felmentésére három sikertelen kísérletet tettek a németek, ezek közül kettő majdnem elérte a fővárost.

Hitler nem nyugodott bele a magyar főváros és a körülzárt csapatok elvesztésébe. Felmentésükre ellentámadást szervezett azzal a további céllal, hogy a szovjet csapatokat kettévágja és katlanban semmisítse meg. Ehhez új páncélos kötelékekre volt szükség. Varsó térségéből és Hollandiából Magyarországra szállított Gille páncélos csoport (IV. SS. pc. hdt.) hat

páncélos hadosztály erővel, köztük a „Wiking” és „Totenkopf” hadosztályokkal, rejtve történt szállítás és átcsoportosítás után nagy erők bevetésével támadott a Dunántúl északi felén, közvetlen a Dunától délre balszárnyal a folyóra támaszkodva. A meglepést kihasználva, a támadás nagy tért nyert, Zaharov hadseregtábornok 4. gárdahadserege mégis fel tudta tartani a támadókat.

Malinovszkij a Duna északi oldalán folytatta támadását, ezzel erőket vonva el a Budapest felmentésére irányuló hadműveletből. A német csapatok igen súlyos veszteségek ellenére is folytatták a támadást. A Wiking hadosztály egészen Pilisszentkeresztig jutott el (21 km-re Budapeستől), de itt kifuladt.

Az északi irányból történő kísérlet kudarca után Hitler déli irányból erőszakolt újabb felmentést, a Philipp csoport vállalkozásában. A támadás célja a Dunához való áttörés volt, majd északra fordulva, felgöngyölíteni a szovjet támadó hadsereget. A németek Székesfehérvár visszafoglalása után kijutottak a Dunához, a Philipp csoport észak felé fordulva, 20 km-re jutott Budapeستől. A 26. szovjet gárdahadsereg azonban déli irányú ellentámadással kettévágta a német előnyomulást. A „Wiking” hadosztályt katlanban megsemmisítette s ezzel a németeknek a felmentési kísérletekről végleg le kellett mondan.

6. *Budapest végső harca:* Wildenbruch tábornok kitörésre készült elő. Ellátási gondjait a légihídkudarc fokozta, lőszer- és üzemanyaghiánya miatt a harckocsikat fel kellett robbantania.

Budapest már csak füstölgő romokból állt. 800 ezer éhező, elcsigázott polgári személy, villany, víz, gáz nélkül. A sebesültek orvosi kezelés hiányában elvéreztek.

7. *A kitörési-kísérlet kudarca:* A várt felmentő sereg tehát nem érkezett meg. A szovjet támadások sikere nyomán Hitler kénytelen volt Pest feladását január 12-én elrendelni, a Budáról való kitörésre pedig február 11-én adott parancsot. A Wildenbruch tábornok által előkészített kitörést nem sikerült meglepésszerűen végrehajtani. Hullahegyeken át csak keveseknek (a Feldherrnhalle pc. gr. hadosztályból 785 főnek) sikerült Zsámbéknál felvennie az összeköttetést a német csapatokkal.

A budapesti „erődöt” felszámolták s ezzel a magyarországi hadműveletek is gyorsabb ütemben folytatódhattak.

A cikk tömör és alapos összefoglalása a Budapest felszabadításáért folyó harcoknak. Tárgyilagosságra való törekvése ellenére is kitűnik az a szándéka, hogy a harcokban részt vett egykori német parancsnokok menteni kívánják egyrészt politikai felelősségüket, másrészt pedig csökkenteni akarják a szovjet hadsereg eredményeit, hangsúlyozva, hogy elcsigázott, kiszámú, csökkent fegyverzetű német csapattöredékek védtek a felbomlásban levő magyar hadsereg helyett is, a felfrissített és elegendő tartalékokkal rendelkező szovjet hadsereggel szemben.

Windisch Aladárné